

ואפילו עטרות ודיבן

(שלילת פירוש ה"תורה תמימה" בענין)

הקדמה

בתלמוד יש אלפי מאמרים מפוזרים בסוגיות שונות שכוונתם הגיעו אלינו מתוך עבודת הקדש של חכמים רבים שנתנו את דעתם לְמַצוֹת באור בהיר את מובנם. כי יש דרכים שונות המובילות אל הפירוש האמיתי. דרכים חלקות וקצרות, ¹²³⁴⁵⁶⁷דרכים מפותלות וארוכות. כולן מוליכות למטרה אחידה: פירוש המאמר. ומכיון שכל מאמר כולל בו מלים שונות, וכל מלה רבת גוונים, מקבל המאמר מובנים נבדלים. ואף שנמצא בתוכם פירושים אחדים שלא עומדים תחת בקורת, נחוצים גם הם בסופו של דבר. כי בשלילתם ישארו רק הבאורים המתאימים ועדיין מתפרש המאמר באופנים שונים.

¹²³⁴⁵⁶⁷אחרי

במסכת ברכות דף ח ע"א: "אמר רב הונא בר יהודה אמר רב אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו "עטרות ודיבן" — שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו". ורש"י מבאר: "ואפילו עטרות ודיבן". "שאין בו תרגום". ועל ביאורו מקשים התוספות — "פירש רש"י אפילו עטרות ודיבן שאין בו תרגום, שצריך לקרותו שלש פעמים בעברי. וקשה: אמאי נקט עטרות ודיבן שיש לו מכל מקום תרגום ירושלמי, היה לו לומר "ראובן ושמעון", או פסוקא אחרינא שאין בו תרגום כלל! ויש לומר: משום הכי נקט עטרות ודיבן אף על גב שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי וצריך לקרות שלוש פעמים העברי — מכל מקום יותר טוב לקרות פעם שלישית בתרגום".

ובספר "תורה תמימה", הפירוש המפורסם של הגאון ברוך הלוי עפשטיין, על חמשה חומשי תורה, כותב המחבר על ענין זה, בפרשת מטות: "והדוחק מבואר, לבד מה שקושייתם הראשונה במקומה עומדת, ובגה"ש היגהו שצ"ל דיבן ועטרות ומכיון לפסוק ל"ד שאין בו כל תרגום, אבל גם בהג"ה זו לא תתישב קושית התוס' משמות אנשים, והרבה מפרשים טרחו בבאור דבר זה.

"ואני תמה מי מלל לרבותינו דכונת הגמרא קאי על אחד תרגום, בעוד

אשר לדעתי ברור הדבר דקאי גם על שנים מקרא, והבאור הוא דכל פסוק זה אינו דבוק ומוכרח להמשך הפסוקים לא לפניו ולא לאחוריו, כי גם אם ידלגו עליו כולו לא יחסר הכונה והמשך ענין הפרשה. כי אפשר לעבור מפסוק ב' לפסוק ד' מבלי כל גמגום וחוסר כונה, כפי שנראה לעין, כזה: "ויבאו בני גד ובני ראובן, ויאמרו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל נשיאי העדה לאמר: (הוא פסוק ב') "הארץ אשר הכה השם לפני עדת ישראל ארץ מקנה היא, ולעבדיך מקנה" (הוא פסוק ד'), והו"א דלכן אין חיוב בכלל לעבור מקרא זה שנים מקרא ואחד תרגום, אלא רשאי לדלגו או לומר רק פעם אחת, קמ"ל דדינו ככל פסוקי התורה.

"ולפי זה תראה עומק השגת חז"ל והרגשתם, כי לפי שבארנו הנה באמת פסוק כזה שאין בו כל המשך הכרחי לפניו ולאחוריו ובהשמטו לא יחסר מאומה מענין הפרשה הוי פסוק זה יחיד ומיוחד בכל התורה כולה, ודו"ק".

ואין להכחיש כי סברת ה"תורה תמימה" מלאה חריפות המחייבת את הרצון לקבלה בלי שום פקפוק, לולי החקירה בקשר לכל הפרשה המגלה שהיא הערה שאי אפשר לקיימה ואינה עומדת בפני הבקרת.

ענין הפרשה הוא בקשת בני גד ובני ראובן למשה שיותן להם חלק ואחווה מעבר לירדן בגלל מקניהם הרב ושבח המקום למרעה. אולם יודעים הם שאי אפשר לחלק את הארץ הזאת כמו שיחלק הצד המערב על פי מצות השם למשה שתחלק הארץ על פי גורל כמו שכתוב בפרשת פנחס, "אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבתם ינחלו" (כו:נה). כי הוא מרצון השם שחלוקת הארץ תשיג שתי מטרות. אחת, חלוקה ליי"ב שטחים, חלק לכל שבט ושבט בשוה (רמב"ן, פנחס כו:נד), ושנית, ציון הגבולות. כי ידיעת הגבול של א"י דבר חיובי בכדי לקיים כמה וכמה הלכות התלויות בארץ, וכן כתוב בפרשת מסעי (לד:ב) "זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען לגבלתיה". ועל פסוק זה כותב רש"י, "לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב לומר לך: מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות". וכל זה שייך רק לא"י בצד מערב. ופתאם באים בני גד ובני ראובן לפני משה ואלעזר ונשיאי העדה לבקש רשות לשבת בצד המזרח ולקחת שם את אחוזתם. ואת חלקם בא"י יתנו ליתר השבטים. אבל איך תחלק הארץ? כי לא נתן צווי על זה מאת השם למשה. התשובה נתנו הם בעצמם, שתחלק לפי ערים ולא לפי ארץ על פי גורל ערים, כי הלכת גורל של ארץ מקושרת רק בא"י בצד המערב. ועל זה

מסכים משה. ואחרי שקבל מהם את הבטחתם הידועה חלק להם את הארץ על פי ערים כמו שכתוב: "ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחון מלך האמרי ואת ממלכת עוד מלך הבשן "הארץ לעריה" בגבלת ערי הארץ סביב" (מטות לב: לג, העמק דבר).

אם כן הפסוק הזה המזכיר את שמות הערים הוא הוא הפסוק העקרי, והוא טעם כל הפרשה. כי בלעדיו לא תחקיים הכונה. ואי אפשר לדלג עליו ולהזכיר פסוק ב' המסיים במלת "האמר" ולהמשיך עם פסוק ד' המתחיל במלת "הארץ". כי "הארץ" לבדה היא מצות א"י על פי גורל בצד מערב, אבל בצד מזרח לא נתן מצות גורל בנוגע לארץ כמו שהזכרנו. ולכן פירושו של ה"תורה תמימה" לא מסתבר ולמרות חריפותו מוכרחים לעזבו ולשוב לאחד הפירושים שנתנו כבר ע"י חכמינו הקדמונים הגדולים.